

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"
מסכת בבא בתרא - דף קנח קנט

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

"אורא דארץ ישראל מחכים!"

לאחר שעלה רבי זירא לארץ ישראל וכיוון דעתו לשיטת רבי אילא, אמר מכאן מוכח שאורא דארץ ישראל מחכים.

בעבר עסקנו כמה וכמה פעמים, בענין מעלת הלימוד התורה בריכוז ובלא היסח הדעת, והבאנו מדברי האמוראים שציינו שאף דבר קט יכול להסיח את הדעת מלימוד התורה, כמבואר במסכת עירובין סה, שהביאו כמה הנהגות מהאמוראים קדושי עליון, שאמרו עד כמה האדם צריך להיות שקוע בלימודו ולהסיר מעליו את כל המפרעים. אביו אמר שאם אומנתו הייתה אומרת לו, לעשות איזה פעולה קטנה, באותו היום כבר לא היה לומד כמו שצריך ללמוד. רבא אמר, אי קרצתן כינה שהוא טירדה קלה, עקיצה של כינה דבר ששמעט בלתי מורגש, ג"כ זה היה מעט ועליו לומד כפי הצורך והרצוי.

אומר המאירי "כל זה בא להעיר שכל כוונת האדם תהא לעסוק בדברי תורה ולא לדבר אחר שכיון שאדם מערב עמם שום דבר מעסקי העולם מיד מפסח מה שלמד. ולהעיד ע"ז אמרו עוד אי קרצתן כינה לא גרסי" פי' עקצתני כינה או פרעושי הייתי מתבטל מלמודי ולא הייתי חוזר שם כי הלימוד לא יתערב עם שאר עסקים וטבעיים ומזגיהם אינם שוים לא במעלה ולא במדרגה." עכ"ל.

בבן יהוידע ביאר שבודאי אל לנו ללמוד את עניקי האמוראים בקנה המדידה שלנו, ובודאי שלא הפסיקו מתלמודם אי שיהיה להם צער גדול מעקיצת כינה וכד' אולם הם באו ללמדנו כמה זהירות יתירה צריכים אנו בעסק התורה ושלא נסיח את דעתנו.

ורבינו בחיי בדרכו העמוקה, ביאר את מה שאמרה תורה במעלת ארץ ישראל "ארץ אשר לא במסכנת תאכל בה לחם לא תחסר כל בה ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצב נחשת" (דברים ח, ט), התורה נמשלה בכמה מקומות בחז"ל ל"לחם" שזה עיקר הדבר שבנפש של האדם תלויה בו, וארץ ישראל לא תהיה חסרה כלום אף לא בדעת הצריך לקנין התורה, שהרי יש מקומות שהאוויר מפריע ללימוד וכד', ובארץ ישראל מעלת הלימוד בטוהרה ונקיות גבוהה. ונביא את דבריו הנוגעים לנו בלשונו הטהור.

"ואפשר שיכולו עוד ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם שלענין התורה והאכמה דבר הכתוב, שכן היא נמשלת ללחם, שנאמר (משלי ט) לכו לחמו בלחמי, ולפי שהתורה והחכמה אי אפשר לאדם להשיגם על השלמות אלא עם ההכנות הראויות הצריכות לו ומלבד ההכנות יצטרך שיהיה אויר הארץ דך ועוב כי יועיל הרבה בלמוד, וטוב ההכנות האויר הטוב אשר בארץ על כן יאמר, החכמים שבה לא יאכלו במסכנות לחמה של תורה כי יהיה לבם כפתחו של אולם לטוב ההכנות ורחבה מיני ים לטוב האויר, וכמו שדרשו רז"ל (בראשית ב) וזהו הארץ היא טובה, אין תורה כתורת ארץ ישראל ואין חכמה כחכמת ארץ ישראל, ואמרו אורא דארץ ישראל מחכים, מה שאין כן בחכמים שבחוזה לארץ שהם חסרי ההכנות והאויר הטוב והם בודאי אוכלי לחם העצבים, אוכלי לחמה של תורה במסכנות, וזהו שאמר במעלות הארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם כיון שתורתן שלמה הוא העושר הקיים והאמתי שנתברכו בו, וברכת ד' היא תעשיר, ולכן אמר לא תחסר כל בה, כי הברכה היא בכל.

וטעם אשר אבניה ברזל במקום שתחשוב ששם אבנים שם תמצא הברזל, וכן הרמים שם תמצא הנחשת, וזהו לא תחסר כל בה לפי פשוטו כי העדר הברזל והנחשת חסרון גדול בארץ, לפי שהם תשמישי הכלים שמשמשין בהם ברוב, אבל הכסף והזהב אינו חסרון גדול בארץ, ועל כן שבח הארץ במה שהוא עיקר התשמיש והם הברזל והנחשת שיהיה העדרם חסרון גדול בארץ ולא שבח אותה בכסף וזהו, וכן הזכיר משה בוזאת הברכה בברכת אשר (דברים לג) ברזל ונחשת מנעלך. ודרשו רז"ל ארץ אשר אבניה ברזל, אל תקרי אבניה אלא בוניה, אלו תלמידי חכמים. כוונת החכמים ז"ל בזה לענין האמונה, ולקחו הפסוק הזה לאסמכתא."

"משה ואהרן - אהרן ומשה"

בדברי הגמ' הביאו דוגמה לנאמנות משה ואהרן, ומעט צריך להשכיל מדוע לא אמרו "אהרן ומשה" שהרי בגיל אהרן קדם למשה.

ובהעמק דבר בפרשת וארא האריך בנושא מאוד, וכתב שעם ישראל בכל שלב היותם בארץ מצרים ובמדבר היו זקוקים לפרנסה והגנה. וכאשר היו במצרים בזמן העשבוד עמדו להם הניסים וכו', כאשר הפסיק השעבוד אולם היו עוד במצרים כשנה היו זקוקים לפרנסה ואז העלה אהרן תפילות לפני בורא עולם וכל זמן שהיו ישראל במצרים עתה דעותיו של אהרן, וכן כל עבודת הקרבנות מיוחסת לאהרן שבזה היה גדול משה, כאשר עמדו לפני פרעה משה דיבר היות ודיבר בכח התורה. אולם כאשר יצאו ממצרים מי שעמד להם לישראל היה משה, לכך בכל מקום נזכר משה קודם לאהרן.

אמנם, הביאנו לעיל בעיונים על הדף לדף ז, את דברי היעב"ץ לגבי בני רב חסדא אמר יבאק ומר קשישא" וכו'. שביאור התוס' שם (ד"ה מר) מר ינוקא הוא הגדול ועל שם שנוגד ביקותו של רב חסדא קרוי ליה מר ינוקא ומר קשישא הוא הצעיר ונוגד בקשישותו של רב חסדא.

וביאר המהר"ם, שניתן לבאר שהרי בגמ' נזכר מר ינוקא לפני מר קשישא, לכך הכריחו תוס' שהיה גדול יותר. אך ביעב"ץ נקט שאין בכך ראייה שאפשר שהצעיר היה חריף יותר מהמבוגר ולכן הקדימוהו כדרך שאמרו "משה ואהרן".

סיכום הדף

נושא: ספק בירושה. ירושת הבן את אמו בקבר.

נפל הבית על אדם ואשתו שניהם ולא ידוע מי קודם, **יורשי הבעל** טוענים האשה מתה קודם, הבעל ירש את אשתו ואח"כ מת. **יורשי האשה** טוענים הבעל מת קודם, וממילא דינם לרשת **כתובה** (התחייבות הבעל לאשה מנה לאלמנה. מאתה בכתובה. יוש תוספת כתובה). **נכסי צאן וברזל** (נכסים שאינם לאשה קודם הנישואין, שמים אותם וכתובים את ערכם בכתובה. וכאשר מנרשה או מת מקבלת בדיוק כשיעור שהביאה, אם היו רוחצים או הפסדים הכל על חשבונם של בעל). **ונכסי מלוג** (מביאה מבית אביה הקרן שייך לאשה והבעל אוכל פירות, וכאשר מנרשה או מת חוזר לאשה מה שיש אם פתח או רוח שייך לאשה). **לדעת ר"ב**, **לדעת ב"ה**, **הנכסים** (נכסי צאן וברזל) נשארים ביד המוחזק. הכתובה ביד יורשי הבעל. **ונכסי מלוג** ביד יורשי האשה. **מבאת הגמ' בשיטת ב"ה**, מי המוחזק בנכסי צאן וברזל, **לדעת רי"ח** יורשי הבעל מוחזקים. **לדעת ר"א** בחזקת יורשי האשה. **לדעת ר"ל בשם בר קפרא** יחלוק. **נפל הבית על הבן ואמו** (האלמנה), **לכ"ע** יחלוק שאין דעיות על יורשי האשה מיורשי הבן או להפך. **לדעת ר"ע** אף כאן אמרו ב"ה שהנכסים בחזקתם. **אמר לו בן דעאי**, על המחלוקת בין ב"ש וב"ה לגבי אדם ואשתו או מצטערם, ואתה מרבה מחלוקתם אף בזה. **מחא שדיבר בן דעאי לר"ע בלשון נוכח**, למד רבי שמלאי בשם דעאי, שבתחילה בן דעאי היה תלמיד של ר"ע ואח"כ נעשה תלמיד-חבר.

מבאת הגמ' בכונת ר"ע, **לרבי אילא** הנכסים בחזקת האם, משום שמעת שמת בעלה הנכסים בחזקתה ומתייחסים לשיבת שלה, ולא לשיבת של בנה המתחיים אחר אביו. **ולרבי זירא** הנכסים בחזקת הבן. **כאשר עלה רבי זירא לארץ ישראל** הסכים להלכה עם רבי אילא, ואמר רבי זירא מכאן למדנו שארץ ישראל ארץ מחכים. (עי' ב"מ פה שהתענה כדי לשכח את תלמודו בבל). **שלחו מארץ ישראל הלכה קשה**, אם **לוה בן פטות** ושעבד ללוהו את הנכסים שעתידי לרשת מאביו, לאחר מות אביו יכול לבנות מלקוחות. וזהו הלכה קשה בדיני ממונות שאין בה טעם. **תמנה הגמ'** באיזה זכות יוציא הלוה מיד לקוחות, ומה הענין של הלקוחות (עי' בגי' בראשונים). **מבאת הגמ'** שאם נאמרה ההלכה נאמרה באופן זה, **בן שמכר נכסים העתידיים** ליפול לו בירושת אביו, ומת הבן לפני אביו. ואח"כ מת האב. נמצאים נכסים ביד הלקוחות. בני המוכר (הם נכדי המוריש) ומוציאים מיד לקוחות בלא לשלם להם מומן, **והקושי בדיני ממונות** שטוענים הלקוחות איך יש לבני המוכר שמת זכות יותר מאביהם, שהרי אף אביהם שקיבל את ירושתו כבר הייתה משועבדת ללקוחים. **דוחה הגמ'**, שאין זו ההלכה שאמרה היות וטוענים בני המוכר שהם באים מזה הסב וזהו לא מזה האב, שנאמר "תחת אביתך יהיו בניך תשימתו לשרים בכל הארץ". **ולמסקנא** **דוחה הגמ' על ההלכה הקשה** נאמר **ביחס לברכה** ולא ביחס לנכסים. אך עד מסקנא זו ניסתה הגמ' **בכחה אופנים** לבאר מהי ההלכה המוקדשת שנשלחה מארץ ישראל: **א** **מכר הבן את חלק בכורתו** וחת לפני אביו, ובני המוכר מוציאים מיד לקוחות, ולא יכולים לטעון שבאים מכח **השטר** שהרי בחלק בכורתו אין להם קשר, ובכ"ז מובאר מקיימים להוציא מלקוחות ולכן זו ההלכה קשה בהלכות ממונות. **דוחה הגמ'** שיכול בן המוכר לטעון, שעומד הוא במקום אביו ודינו ליטול פי שניים בנכסי האב (הסב). **ב** **העיד על השטר ואח"כ נעשה גזל**, לא יכול לקיים חתימתו בב"ד כיון שעתה הוא גזלן, **אולם** אחרים מעידים על חתימתו ידו שכשרה היא. **דוחה הגמ'**, שאין קושי בהלכה זו שניתן לומר שב"ד קיימו את חתימתו לפני שפנסל. **ג** **העיד על ההלוואה למי שהוא קרובו** אך כשר לעדות לבניו, ואח"כ מת אותו קרוב וקיבל העד את הירושה כולל השטר, אינו יכול לקיים את עדותו שהרי עתה הוא ירש את השטר, **ואחרים מקיימים** את השטר ולא חוששים שהשטר מזויף. **דוחה הגמ'** אין לומר שזו ההלכה הקשה שאף כאן ניתן לומר שהשטר קיים עוד קודם לירושתו. **ד** **העיד עדות לאדם על ההלוואה**, ואח"כ נעשה חתנו שפסול הוא לעדות. הוא לא נאמן לקיים את השטר ואחרים נאמנים לקיים חתימתו, **אולם** אחרים מקיימים את השטר ולא חוששים שהשטר בכשרות, **שהרי אמר רב יוסף בר מנחם בשם ר"א**, אף אין זה הוזק השטר בב"ד ניתן לקיימו ע"י אחרים. **שואלת הגמ'**, מדוע זוהי ההלכה תמוה ניתן לומר שזה נדירת הכתוב, ומדוע לומר שכל פעם הנושא מצד חשש שקר, **אולי יש נדירת הכתוב** שלא יעיד לקרובו, שהרי משה ואהרן לא נפסולים להעיד לחותנם אלא מצד נדירת הכתוב ולא מצד חשש שקר. **אלא מבאת הגמ'** נמסר ללעיל להלכה הקשה לגבי בן שמכר את נכסי אביו העתידיים לכו, והדיון האמור שנזכר תובע את נכסי סבו, למרות שהפסוק "תחת אביתך" עוסק בברכה ולא לכלי ההלכה שכל הנכס יורש מזה אביו את סבו. **שואלת הגמ'** מהמטרה לעיל (קט), לפל הבית על בן ואביו, או על הבן ומה שהוא ראו לרשת אותו. לבן יש חוב לכתובה ויש לו חוב, **יורשי האב** טוענים שהבן מת קודם ממילא אין הוא יורש חלק מאביהם כלל, אף האשה והמלווה טוענים שהאב מת קודם, א"כ זכה הבן בירושת האב ויש להם מהיכן לבנות. **שואלת הגמ'** ואם לא יכול הנכד לומר שיושר ישר מזה אביו, מה יועיל הטענה שהבן מת קודם, הרי הנכסים השתעבדו לבעל חוב, **אלא בהכרח** "תחת אביתך" נאמר לדרישה ולא רק לברכה. **דוחה הגמ'** שיושרי האב האמורים במשנה הכוונה **לאחי המת** ולא בניו, ומי שהוא ראוי לרשת אותם **האחים של אביו**, וא"כ אין ראייה שנכד יורש שלא ע"י האב.

שאלו את רב ששת, האם בן שמת יורש את אמו בקבר, ויכולו אחיו מן האב לרשת אותו. **אמר ר"ש**, למדנו בברייתא האב או בן שאחד מהם נלקח לשיבי, ולא ידוע מי מת קודם. יורשי האב יורשי הבן חולקים בנכסים. **מה הכוונה יורשי האב ומה הכוונה יורשי הבן**, לכאורה צריך לומר שהכוונה אב ביחס לנכדו שהוא בן של בתו. או בן ביחס לסבו מצד האם. ומבואר שחילוק, **אם הבן יורש את אמו בקבר**, הרי אף אם הבן מת לפני הזקן, יורש הבן את הזקן בקבר, ומעביר את הירושה לאחים שלו מן האב. ואם מבואר שחולקים **במכרה** אין הבן יורש את אמו בקבר. **אמר רב אחא בר מנחם לאבי**, כך אף מבואר במשנה שבאופן שפנל הבן על בן אמו, לכ"ע חולקים ואם הבן יורש את אמו בקבר אין הבדל מי מת קודם. אלא בהכרח אין הבן יורש את אמו בקבר. **בבבא אבי** שהמקור שאין הבן יורש בקבר את אמו (משא"כ את אביו) **שלמדנו** מ"ש "סיבת" מירושת הבעל שאינו יורש בקבר את אשתו, **כך** הבן את אמו.

אדם שמכר לחברו **כל נכסי בר סיסין**, וקרקע אחת אמר המוכר היא אינה של בר סיסין, אלא רק השם שלה כך. **ר"ב** העמיד ביד הלווקח. **ורבא אמר** המוציא מחברו עליו הראיה, ונשאיר ביד המוכר. **שואלת הגמ'**, המוציא מחברו עליו הראיה, ועל המעורר **מאידיך** באופן שחברו לחברו מה אתה עושה בביתך, **אמר לו** קנית ממך ואכלתי שנת חזקה. **טען המעורר** דרתי בחדרים הפנימיים והייתי עובד דרכך וגרתי ברשותי אולם אין זה שלך. **אמר ר"ב** לחיובי תביא עדים שהחזקת כדי, **ונשאר ביד המוכר**. **אמר רבא**, המוציא מחברו עליו הראיה, ועל המעורר להביא ראיה, **ונשאר ביד הלווקח**. **מבאת הגמ'**, לרבא לא קשה, **שהרי הנידון מיהו המוחזק**, ובנידון של נכסי בר סיסין המוכר הוא מוחזק, ובנידון של דיוור בחדרים הפנימיים הלווקח הוא המוחזק. **לר"ב** גם לא קשה, בנכסי בר סיסין **על המוכר מוטל להוכיח** שאין הקרקע של בר סיסין. ולגבי המעורר שדר בחצר הפנימית, **אמורים ללווקח** קיים את השטר או שתביא ראיה שדרתו כהוון.

דחן על פרק "מי שמת"